

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งปัจจัยหนึ่งของการพัฒนาประเทศ เพราะประเทศจะพัฒนาก้าวหน้าได้ จะต้องมีการพัฒนาประชากรที่มีคุณภาพ มีความรู้ ความสามารถ การจะพัฒนาประเทศได้ ต้องพัฒนาประชากรก่อนเป็นอันดับแรก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 117)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 22 กำหนดว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด มาตรา 24 ยังกำหนดว่า การจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการจัดเนื้อหาสาระ และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จัดการเรียนการสอน โดยผสมผสานความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกสาระวิชา ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีความรอบรู้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจไปเรียนรู้พร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนจากแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ และประการสำคัญคือ การจัดการเรียนรู้ทำให้เกิดได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ มาตรา 25 กำหนดว่า รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่น ๆ อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 17)

การจัดการศึกษาประกอบด้วย 2 กระบวนการหลัก คือกระบวนการเรียนรู้กับกระบวนการเรียนการสอน (รุ่ง แก้วแดง. 2541 : 90) กระบวนการทั้งสองกระบวนการนี้เป็นภารกิจของสถานศึกษา ทั้ง 2 กระบวนการอยู่ในขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการที่ถือว่าเป็นงานหลักของสถานศึกษา ที่ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญเป็นพิเศษ อุทัย บุญประเสริฐ (2540 : 34) กล่าวว่า

การบริหารงานวิชาการมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ สถานศึกษา จะมีมาตรฐานและคุณภาพปรากฏเด่นชัด เมื่อการบริหารงานวิชาการประสบผลสำเร็จสอดคล้องกับคำกล่าวของ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535 : 17) ที่กล่าวเช่นเดียวกันว่า ความสำเร็จของสถานศึกษาอยู่ที่การบริหารงานวิชาการการบริหารงานวิชาการจึงนับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการบริหารสถานศึกษา การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาจะมีคุณภาพดีมากขึ้นเพียงใดขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ องค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การนำแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นมาช่วยส่งเสริม สนับสนุนและใช้ประโยชน์ในการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา (อุทัย บุญประเสริฐ, 2540 : 49)

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 2) กล่าวถึง กิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Child centred) สำหรับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของไทย ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญอย่างน้อย 7 ประการ คือ

1. เชื่อว่าเยาวชนหรือคนไทยเป็นมนุษย์หรือเป็นสัตว์ที่มีศักยภาพและสามารถพัฒนาให้ดีขึ้น และมีความสุขได้ บางคนอาจพัฒนาให้เก่งทางด้านดนตรี กีฬา การแสดง บางคนอาจพัฒนาให้เก่งด้านมนุษยสัมพันธ์ การตลาด การจัดการ บางคนอาจพัฒนาให้เก่งด้านคณิตศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์หรืออื่น ๆ แต่ทุกคนมีความสามารถและศักยภาพที่จะพัฒนาให้เป็นคนดีและใช้ชีวิตในสังคม ชุมชน และประเทศอย่างมีความสุขได้

2. ทั้งครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชนต้องช่วยกันค้นหาศักยภาพและความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนให้พบ การค้นหาศักยภาพและความสนใจของนักเรียนบางคนอาจใช้เวลานาน ศักยภาพและความสนใจของนักเรียนที่เราค้นหาอาจเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อค้นพบแล้วครูต้องจัดการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ ให้เชื่อมโดยกับความสนใจและศักยภาพของนักเรียนให้ได้มากที่สุดเพราะการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางดังกล่าว นอกจากจะทำให้นักเรียนเรียนรู้ได้อย่างง่ายแล้ว นักเรียนจะมีความสุขในการเรียนด้วย

3. ผู้เรียนต้องได้รับทักษะตรงตามหลักสูตร เพื่อที่จะได้นำทักษะเหล่านี้ไปเป็นเครื่องมือในการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมในอนาคต ทักษะพื้นฐานที่จำเป็น และต้องให้ผู้เรียนอย่างพอเพียง ได้แก่ ภาษา คณิตศาสตร์ คอมพิวเตอร์ วิทยาศาสตร์พื้นฐาน เป็นต้น

4. ต้องให้ผู้เรียนเรียนด้วยการปฏิบัติทดลอง ได้ปฏิบัติจริง ได้แก้ปัญหาจริง ได้คิด ได้ทำ ได้ทดลองบริหารจัดการและได้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง

5. ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ให้ความสำคัญและดำเนินการพัฒนาความดีของนักเรียนแต่ละคนอย่างจริงจังและนำความดีมาเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการประเมินผลผู้เรียนแต่ละคน

6. ต้องมีแหล่งเรียนรู้ให้ผู้เรียนอย่างเหมาะสม มีห้องสมุด ห้องปฏิบัติการวิชาต่าง ๆ มีอุปกรณ์ดนตรี กีฬา ศิลปะ มีโรงฝึกงาน มีแหล่งเรียนรู้นอกสถานศึกษาคอยให้บริการแก่ผู้เรียน

7. ผู้เรียนแต่ละคนหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ เป็นคนช่างสังเกต และมีข้อสงสัยเชิงวิชาการ และค้นคว้าหาคำตอบที่เกิดจากความสงสัยเชิงวิชาการของตนเองอย่างต่อเนื่อง

การที่สถานศึกษาจะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้ สถานศึกษาต้องมีแหล่งเรียนรู้ มีห้องปฏิบัติการ มีอุปกรณ์วิชาต่าง ๆ ทั้งอุปกรณ์วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ดนตรี กีฬา ฯลฯ แต่ปัจจุบันสถานศึกษาในประเทศไทยส่วนใหญ่ก็ไม่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติทดลองได้ เพราะสถานศึกษาขาดอุปกรณ์และห้องปฏิบัติการ นักเรียนจึงเลี้ยงปลาบนกระดาด ขายของบนกระดาด สร้างตู้เย็นบนกระดาด แต่ไม่สามารถเลี้ยงปลาและขยายพันธุ์ปลาในน้ำ ขายของให้ต่างประเทศหรือสร้างตู้เย็นจริง ๆ ได้ เพราะนักเรียนไม่ได้เรียนด้วยการปฏิบัติทดลอง การที่สถานศึกษาของเราไม่มีห้องปฏิบัติการหรือแหล่งเรียนรู้ก็เพราะเราขาดงบประมาณ อย่างไรก็ตามจากการศึกษาเปรียบเทียบงบประมาณเพื่อการจัดการศึกษาของหลายประเทศ เมื่อเทียบกับการจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษาของประเทศไทย พบว่า งบประมาณที่รัฐบาลไทยจัดให้กับภาคการศึกษาไม่ได้ต่ำมากตรงกันข้าม งบประมาณที่ภาคการศึกษาได้รับกลับสูงกว่าของหลายประเทศ มูลเหตุแท้จริงที่ทำให้สถานศึกษาในประเทศไทยขาดห้องปฏิบัติการ และแหล่งเรียนรู้ น่าจะเกิดจากการมีสถานศึกษาขนาดเล็กมากเกินไป ใช้ห้องเรียนไม่เต็มศักยภาพ ใช้ครูไม่เต็มศักยภาพ ทำงานซ้ำซ้อน รวบอำนาจการตัดสินใจ การตัดสินใจล่าช้า ขั้นตอนการบริหารจัดการมีมาก มีการทุจริตในการบริหาร บริหารงานไม่โปร่งใส กระบวนการติดตามตรวจสอบไม่มีประสิทธิภาพ โดยสรุปมูลเหตุที่แท้จริงที่ทำให้เราขาดห้องปฏิบัติการและแหล่งเรียนรู้ น่าจะเกิดจากการบริหารจัดการที่ด้อยประสิทธิภาพของหน่วยงานทางการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 3)

สถานศึกษาขนาดเล็ก เป็นสถานศึกษาที่มีนักเรียน ตั้งแต่ 120 คนลงมา การบริหารจัดการศึกษาส่วนใหญ่มีปัญหาด้านนักเรียนมีคุณภาพค่อนข้างต่ำและด้านการขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ ปัญหาดังกล่าวอาจเนื่องจากสถานศึกษาขาดความพร้อมทางด้านปัจจัย ได้แก่ 1. ครูไม่ครบชั้นเรียน ขาดแคลนสื่อการเรียนการสอนและวัสดุอุปกรณ์ โดยเฉพาะสื่อและเทคโนโลยีที่มีราคาแพง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2550 : ออนไลน์) จากรายงานสรุปผลการประชุมเพื่อจัดทำแผนพัฒนาฯ ระดับคุณภาพสถานศึกษาขนาดเล็กสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 ด้านสภาพปัญหาของสถานศึกษาขนาดเล็ก พบว่า ด้านบุคลากร ครูไม่เพียงพอ ครูไม่ยอมรับการพัฒนาตนเองกับการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบใหม่ ครูมีภาระงานมาก ไม่มีเวลาสอนนักเรียนอย่างเต็มที่ ครูขาดความรู้ความถนัดในวิชาที่สอน สอนไม่ตรงตามสาขาวิชา และขาดความกระตือรือร้นในการทำงาน ด้านการบริหารจัดการ พบว่า งบประมาณไม่เพียงพอและ

มีความล่าช้า นโยบายการจัดการศึกษาที่ไม่ชัดเจน สื่อเทคโนโลยีไม่เพียงพอและไม่เหมาะสม แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการต่างๆ ไม่เพียงพอ ด้านการจัดการเรียนการสอนพบว่า ครูสอนหลายกลุ่มสาระและสอนไม่ตรงกับความรู้ ครูสอนในรูปแบบเก่า ขาดการผลิตสื่อการเรียน ขาดทักษะในการใช้สื่อ IT ครูไม่ใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1. 2548 : 1-3)

การนำแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นมาใช้ในการบริหารงานของสถานศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2526 : 149) ได้แบ่งประเภทของแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นไว้ 4 ประเภท คือ ทรัพยากรทางบุคคล ทรัพยากรทางธรรมชาติ ทรัพยากรทางวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้นและทรัพยากรทางสังคม ซึ่งแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นแต่ละประเภทนั้นมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาและการบริหารงานวิชาการ จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา พบว่า มีการวิจัยเรื่องการศึกษา รูปแบบการบริหารจัดการในการปรับปรุงประสิทธิภาพโรงเรียนขนาดเล็ก ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 ซึ่งมีวัตถุประสงค์สำคัญโดยสรุป คือ เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการในการปรับปรุงประสิทธิภาพ และเพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงาน ข้อดี ข้อจำกัดของการบริหารจัดการในการปรับปรุงประสิทธิภาพของโรงเรียนขนาดเล็ก นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่เป็นวิทยานิพนธ์ ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ที่ดำเนินการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาของสำนักงานและสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาจำนวนหนึ่ง โดยยังไม่พบงานวิจัยที่ศึกษาที่มุ่งวิจัยและพัฒนาการบริหารจัดการคุณภาพการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา ที่เอื้อต่อการปฏิรูปการศึกษาของท้องถิ่นรวมทั้งการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นทั้งระบบอย่างชัดเจน

จากการลงพื้นที่สำรวจสภาพปัญหาของสถานศึกษาขนาดเล็กจำนวน 3 แห่ง คือ โรงเรียนวัดท่าใหม่ โรงเรียนวัดศรีวังค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 และโรงเรียนวัดลาดกระโหลง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 โดยการสังเกต สัมภาษณ์ สนทนา ศึกษาจากเอกสารข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษา พบว่า สถานศึกษาขาดการวางแผนในการใช้แหล่งเรียนรู้อย่างเป็นระบบ มีการใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนน้อยมาก ครูไม่เห็นความสำคัญของการใช้แหล่งเรียนรู้ โรงเรียนขาดงบประมาณในการที่จะนำนักเรียนไปแหล่งเรียนรู้ ขาดการวางแผนในการใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษาขาดงบประมาณในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้เป็นต้น จากข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์สภาพปัญหา บริบท ผลงานวิจัย และแนวทางเกี่ยวกับการบริหารจัดการคุณภาพของสถานศึกษาขนาดเล็กดังกล่าวข้างต้น ดังนั้นจึงจำเป็นต้องดำเนินการวิจัยและพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก เกี่ยวกับการใช้แหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ และส่งผลต่อคุณภาพของสถานศึกษาขนาดเล็กตามความต้องการของสังคมและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา

ข้อตกลงเบื้องต้น

การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก กรณีศึกษา : โรงเรียนวัดท่าใหม่ โรงเรียนวัดศรีวังค์ และโรงเรียนวัดลาดระโงง เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนวัดท่าใหม่ โรงเรียนวัดศรีวังค์ โรงเรียนวัดลาดระโงง ซึ่งเป็นสถานศึกษาขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพบริบท และร่วมสนทนากลุ่มกับผู้บริหารสถานศึกษาและครูทั้ง 3 แห่ง เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและร่วมกันพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก เพื่อนำไปทดลองใช้ในสถานศึกษา โดยที่ประชุมมีมติเห็นว่าสถานศึกษาทั้ง 3 แห่งมีสภาพบริบทที่คล้ายคลึงกัน จึงเลือกแบบเจาะจงให้ทดลองใช้กับโรงเรียนวัดท่าใหม่ ด้วยเหตุผล 4 ประการ ได้แก่

1. เป็นสถานศึกษาขนาดเล็กที่มีแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษาหลากหลายทุกประเภท
2. จากการลงพื้นที่เพื่อศึกษาบริบท พบว่า ครูในสถานศึกษามีการใช้แหล่งเรียนรู้แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์แบบแผนแนวทางที่เป็นมาตรฐานของสถานศึกษา
3. บุคลากรในสถานศึกษามีความเต็มใจและพร้อมที่จะให้ข้อมูล
4. สถานที่สะดวกและปลอดภัยในการเดินทางเพื่อเก็บข้อมูล

ความสำคัญของการวิจัย

การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา กรณีศึกษา : โรงเรียนวัดท่าใหม่ โรงเรียนวัดศรีวังค์ และโรงเรียนวัดลาดระโงง เป็นการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา ให้สามารถดำเนินการใช้แหล่งเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม เป็นแนวทางให้ครูผู้สอนใช้แหล่งเรียนรู้อย่างมีกระบวนการและรูปแบบที่ถูกต้องเหมาะสม เพื่อเกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน และเป็นแนวทางหรือรูปแบบสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนใจ นำไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อการเรียนรู้

ขอบเขตการวิจัย

1. หน่วยในการวิเคราะห์

สถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา

2. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง / ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ สถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนวัดท่าใหม่ โรงเรียนวัดศรีวงค์ และ โรงเรียนวัดลาดระโห่ง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และนักเรียนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2548 ของโรงเรียนวัดท่าใหม่ โรงเรียนวัดศรีวงค์ และ โรงเรียนวัดลาดระโห่ง

3. ตัวแปรที่ศึกษา

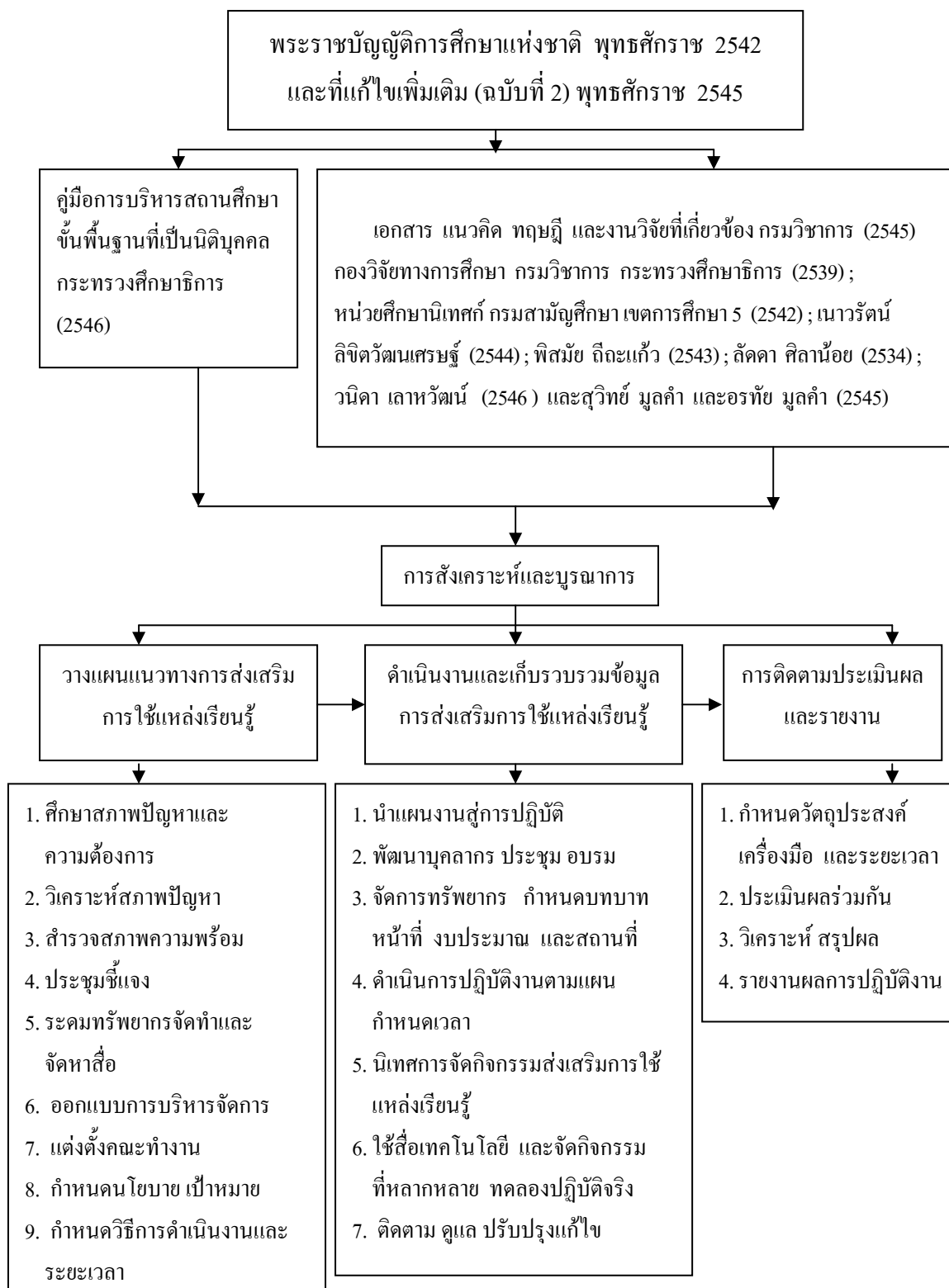
3.1 สภาพปัญหาและความต้องการแนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา

3.2 ความเหมาะสมของแนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา

3.3 ความพึงพอใจต่อแนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา

4. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการทำวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory research) คือ ร่วมในการกำหนดและนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาขนาดเล็ก กรณีศึกษา 3 แห่ง โดยอาศัยการสังเคราะห์และบูรณาการจากเอกสาร แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามแนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ของนักวิชาการหลาย ๆ ท่าน ดังนี้ คู่มือสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคล กรมวิชาการ (2545ก) ; กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2538) ; หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5 (2542) ; เนาวรัตน์ ลิขิตวัฒนเสรษฐ์ (2544) ; พิสมัย ถิณะแก้ว (2543) ; ลัดดา ศิลาน้อย (2534) ; วนิดา เลหาวัฒน์ (2546) และสุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2545) และสรุปออกมาเป็นกรอบแนวคิดแนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาขนาดเล็กได้ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

แหล่งเรียนรู้ หมายถึง ศูนย์รวมความรู้ที่เข้าไปศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจและความชำนาญ แหล่งเรียนรู้จึงอาจเป็นไปได้ทั้งสิ่งที่เป็นธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นได้ทั้งบุคคล สิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ซึ่งครอบคลุมความหมายของแหล่งเรียนรู้ ทั้ง 4 ด้าน คือ แหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคลากร แหล่งเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ แหล่งเรียนรู้ด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม และแหล่งเรียนรู้ที่เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเพื่อให้ครูและนักเรียนใช้เป็นแหล่งสื่อประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ และศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ความเข้าใจด้วยตนเอง

แนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ หมายถึง ขั้นตอนดำเนินการ การส่งเสริมสนับสนุนให้ครูใช้แหล่งเรียนรู้ ทั้งในและนอกโรงเรียน ในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบคลุมภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การวางแผนแนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ การดำเนินงานและเก็บรวบรวมข้อมูลการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ การติดตามประเมินผลและรายงานผล

การวางแผนการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ หมายถึง 1) ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการดำเนินการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษา 2) วิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา 3) สำรวจสภาพความพร้อมด้านศักยภาพของโรงเรียน 4) จัดประชุมชี้แจงให้ครูผู้สอนเห็นความสำคัญและคุณค่าของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน 5) ระดมกำลังด้านทรัพยากรภายในสถานศึกษาและชุมชนเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และจัดทำจัดหาสื่อที่มีอยู่มาประยุกต์ เป็นสื่อการเรียนรู้ 6) ออกแบบการบริหารจัดการ และการจัดกิจกรรมในแหล่งเรียนรู้ 7) แต่งตั้งคณะทำงานการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ 8) กำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ และเป้าหมายในการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ 9) กำหนดวิธีการและระยะเวลาการดำเนินงานตามแนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ และ 10) ประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนและประชาชนทราบ

การดำเนินงานและเก็บรวบรวมข้อมูลการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ หมายถึง 1) นำแผนงาน โครงการ กิจกรรม ไปสู่การปฏิบัติงาน 2) พัฒนาบุคลากร โดย การจัดประชุม การเข้ารับการอบรมสัมมนา ศึกษาดูงาน ค้นคว้า 3) จัดการทรัพยากร กำหนดบทบาทหน้าที่ งบประมาณ อาคารสถานที่ 4) ดำเนินการปฏิบัติงานตามแนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ตามกำหนดเวลา ในแผนปฏิบัติการ 5) นิเทศการใช้แหล่งเรียนรู้ให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้แหล่งเรียนรู้ส่งเสริมให้นักเรียนเข้าใช้ โดยประชาสัมพันธ์ จัดนิทรรศการ จัดสัปดาห์แห่งการเรียนรู้ 6) จัดให้มีการใช้สื่อเทคโนโลยี และจัดกิจกรรมที่หลากหลายรูปแบบส่งเสริมให้มีการทดลอง ปฏิบัติกิจกรรมจริงตามแนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ และ 7) ติดตามดูแล ปรับปรุงแก้ไข ระหว่างการดำเนินการเป็นระยะ ๆ

การติดตามประเมินผลและรายงาน หมายถึง 1) กำหนดวัตถุประสงค์ เครื่องมือ และระยะเวลาในการติดตาม ประเมินผลตามแนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษา 2) ประเมินผลร่วมกันระหว่างคณะทำงาน ผู้บริการสถานศึกษา ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน 3) นำผลที่ได้รับจากการประเมินมาวิเคราะห์และสรุป จัดทำรายงาน 4) รายงานผลการปฏิบัติงานตามแนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ และนำผลการประเมินมาปรับปรุงเพื่อพัฒนางานการสนับสนุนการใช้แหล่งเรียนรู้ครั้งต่อไป

สภาพปัญหาและความต้องการแนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ หมายถึง เหตุขัดข้องหรืออุปสรรค และความคาดหวังที่จะได้รับความช่วยเหลือในการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก

ความพึงพอใจแนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ หมายถึง ความรู้สึกที่ดี ความประทับใจหรือการมีเจตคติที่ดีต่อการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก

ความเหมาะสมของแนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ หมายถึง ความถูกต้องตามหลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางวิชาการของแนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา หมายถึง หน่วยงานทางการศึกษาที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษา ตามมาตรา 37 แห่งระเบียบบริหารราชการ กระทรวงศึกษาธิการ พุทธศักราช 2546 และมาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ประกอบกับประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กำหนดเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งกำหนดเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อการบริหารและจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 2 เขต ได้แก่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 และ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2

สถานศึกษาขนาดเล็ก หมายถึง สถานศึกษาที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 และ เขต 2 ที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 120 คนลงมา ที่ใช้เป็นกรณีศึกษาวิจัย ได้แก่

1. โรงเรียนวัดท่าใหม่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1
2. โรงเรียนวัดศรีวังค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1
3. โรงเรียนวัดลาดระโง่ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2

ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคคลที่รับผิดชอบเป็นหัวหน้าสถานศึกษา มีหน้าที่บริหารงานทุกด้านในโรงเรียนวัดศรีวงค์ โรงเรียนวัดท่าใหม่ และโรงเรียนวัดลาดระโห่ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา

ครู หมายถึง บุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่จัดการเรียนการสอน ได้รับแต่งตั้งจากผู้บริหารสถานศึกษาให้ทำหน้าที่จัดการเรียนการสอนในโรงเรียนวัดศรีวงค์ โรงเรียนวัดท่าใหม่ และโรงเรียนวัดลาดระโห่ง

กรรมการสถานศึกษา หมายถึง บุคคลที่ได้รับคัดเลือกจากสถานศึกษาและชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ติดตาม กำกับดูแล การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของสถานศึกษา ในโรงเรียนวัดศรีวงค์ โรงเรียนวัดท่าใหม่ และโรงเรียนวัดลาดระโห่ง

ผู้ปกครอง หมายถึง บุคคลซึ่งเป็นบิดา มารดา หรือผู้ดูแลนักเรียน ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนวัดศรีวงค์ โรงเรียนวัดท่าใหม่ และโรงเรียนวัดลาดระโห่ง

นักเรียน หมายถึง บุคคลที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนวัดศรีวงค์ โรงเรียนวัดท่าใหม่ และโรงเรียนวัดลาดระโห่ง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

จากการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนสำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา กรณีศึกษา : โรงเรียนวัดท่าใหม่ โรงเรียนวัดศรีวงค์ และโรงเรียนวัดลาดระโห่งในครั้งนี้ได้รับประโยชน์ ซึ่งผู้วิจัยสรุปได้ ดังนี้

1. ได้แนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับสถานศึกษาขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา สำหรับการจัดกระบวนการเรียนรู้
2. ครูได้แนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้อย่างมีกระบวนการและรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการจัดการเรียนรู้
3. ผู้เรียนได้รับความรู้อย่างเต็มที่และเกิดประโยชน์สูงสุด จากการใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชา
4. ชุมชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุน ส่งเสริม ให้บุตรหลาน ได้ใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อศึกษาหาความรู้